

M E S O S Disiplinlerarası Ortaçağ Çalışmaları Dergisi
The Journal of Interdisciplinary Medieval Studies

Libro Del Conosçimiento De Todos Los Reinos E Tierras Et Señorios Que Son Por El
Mundo Seyahatnamesinde 14. Yüzyıl Türkiyesi'ne Dair Anlatılar

Yazar/Author: A. D. Altunbaş

Kaynak/Source: *Mesos: Disiplinlerarası Ortaçağ Çalışmaları Dergisi*, I , 120-152.

Doi: 10.37223/mesos.2019.4

MESOS Disiplinlerarası Ortaçağ Çalışmaları Dergisi içinde yayımlanan tüm yazılar kamunun kullanımına açıktır; serbestçe, ücretsiz biçimde, yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin alınmaksızın okunabilir, kaynak gösterilmesi şartıyla indirilebilir, dağıtılabılır ve kullanılabilir.

**Libro Del Conosçimiento De Todos Los Reinos E
Tierras Et Señorios Que Son Por El Mundo**
Seyahatnamesinde 14. Yüzyıl Türkiyesi'ne Dair Anlatılar
The Accounts about Turkey in the 14th Century
according to an Itinerary Libro Del Conosçimiento De
Todos Los Reinos E Tierras Et Señorios Que Son Por El
Mundo

Ahmet Deniz Altunbaş*

* Tercüman , adaltunbas@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-9380-4504>.

Özet

İki yüzyıl boyunca Kutsal Topraklara hâkimiyet gayesiyle sürdürülen Haçlı Seferleri'nin askeri ve siyasi fiyaskoyla sonuçlanmasının ardından Batı dünyası, Şark ile ilişkilerini diplomasi, misyonerlik ve ticaret esasları üzerine yeniden inşa etmiş, bu yeni yaklaşımın doğurduğu gelişmeler karşısında o tarihe dek yeterli bulunan Antik Çağ coğrafyacılığının revize edilmesi zarureti doğmuştur. Asya'nın en uzak ülkelerine dek seyahat eden misyonerler, tüccarlar aynı zamanda bir seyyah görevi de üstlenerek zenginliklerle dolu Doğu diyarlarının sonraki birkaç asır için kimi zaman gerçekçi, kimi zaman abartılarla süslü zengin bir tablosunu çıkarmışlardır. 14. yüzyılın ikinci yarısında yazılan ve bu akımın başlıca örneklerinden birini teşkil eden Libro Del Conosçimiento, aynı dönem çizilen kimi haritalarla birlikte Doğu ülkelerinin beşerî ve siyasi kompozisyonunu çıkarmıştır. Çalışmamızda Anadolu'daki şehirlerin tasvirleri ve aynı dönem kurulan beyliklerin armalarını ve bayraklarını ihtiva etmesi bakımından önemli bir tarihi vesika niteliğindeki eserin, yakın tarihte hatalı yorumlanması sebebiyle yol açtığı yanlış anlaşılmaları açığa kavuşturmak amacıyla Türkiye ile ilgili kısımların çevirisini sunacağız.

Anahtar Kelimeler: Ortaçağ, Türkiye, Coğrafya, Kartoloji, Seyahatname

Abstract

Following the Crusades, pursued for the domination of the Holy Land for two centuries, which ended in a military and political fiasco, the Western world has rebuilt its relations with the Orient on the principles of diplomacy, papal missions and trade, thus, the geographical ideas borrowed from classical antiquity that was found to be sufficient until that time, should be revised in the face of challenges arisen from such change in approach. The missionaries and merchants, traveling to the most remote corners of Asia, took on the role of a traveler and drew a vivid picture of the eastern lands filled with marvels and riches, sometimes realistic and sometimes exaggerated. Libro Del Conosçimiento, which was written in the second half of 14th century and constitutes the mainstream of this new ideas, presented the human and political composition of the East along with some portolan maps drawn in the same period. In our study, we shall submit a translation of the chapters covering Turkey in order to bring a clarification to the confusions and misinterpretations caused due to incorrect interpretation of the book which is an important historical document as it contains a brief description of the cities in Anatolia as well of portraits and flags and coat of arms of the principalities established for the same period in Anatolia.

Keywords: Middle Ages, Turkey, Geography, Cartography, Medieval Travels

Giriş

Dünya tarihini kökünden değiştiren Haçlı Seferleri'nin başarısızlıkla neticelenmesi sonrası içine kapanan batı dünyasını gözlerini dış dünyaya yeniden açmış, Antik Çağ'da Doğu'ya başlayan ve Ortaçağ'da kesintiye uğrayan coğrafi seyahatler Batılı misyonerlerin, tacirlerin ve seyyahlar eliyle yeniden başlamıştır. Bununla birlikte Doğu dünyasının yepyeni bir beşerî ve siyasi haritasının çıkarılması ihtiyacı doğmuş, Avrupalı kartograflar, Marco Polo, Pordenoneli Odorico, Plano Carpinili Johannes, Rubruklu Willem, Ricoldus de Monte Crucis, Wilhelm von Boldensele gibi seyyahların anlatılarından yepyeni bir beşerî ve siyasi coğrafya çıkarmışlardır.

Batı Roma'nın çöküşünden Doğu ile kurmuş olduğu politik, kültürel köprüler ortadan kalkan ve içine kapanık bir mikrokosmos halini alan Avrupa'nın, İstanbul'un doğusunda olan bitenlere, burada yaşayan halklara ilgisi Haçlı Seferleri ile yeniden canlanmış ancak Hristiyan-Müslüman çatışmasının antagonist doğası sebebiyle sınırlı bir etkileşim kurulabilmiştir. Kutsal Topraklara yerleşen Franklarla, Müslüman ve Ortodoks Hristiyan yerel topluluklar arasındaki ilişkiler de dinsel önyargılar sebebiyle kalıcı olamamıştır.

Avrupa ile Doğu'nun gerçek anlamda ilk münasebetleri, Kudüs'ün Eyyubilerin eline geçmesi sonrası Papalık ve Fransa Krallarının gönderdiği elçiler vasıtasıyla Müslüman dünyasına karşı ittifak aradıkları Moğollarla kurulmuş, diplomatik misyonlar askeri bakımdan müspet bir netice vermese de Hristiyan tarıklara Asya'dan Çin'e dek yerleşme, kiliseler açma, vaaz verme fırsatı vermiştir. Moğolların Nasturi Hristiyanları ile tanışık olmaları ilişkilerin kurulmasını kolaylaştırmış, bilhassa Kubilay Han zamanında Doğu şehirlerinde Avrupalılara tanınan ticari imtiyazları da beraberinde getirmiştir. Moğol kontrolündeki İpek Yolu ile canlanan ticaretin Akdeniz'deki deniz trafiği ve liman şehirleri ve ülkelerinde Batılı ticaret kolonilerinde etkisi büyük olmuştur.

Öte yandan, günümüze dek kalan yazılı kaynaklardan, haritalardan ticari seferler ve papalığın gönderdiği misyonlarla doğuya giden İtalyan ve Fransız gezginlerin aksine, devam eden Reconquista hareketi ve Kastilya taht mücadelesi nedeniyle bu gelişmeler karşısında izole ve soyutlanmış İberya'da bu yöndeki girişimlerin oldukça geç tarihlerde, 14. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, başladığı görülmektedir.

Uzun yıllar *Fransiskan Keşiş* müstear adı ile okunan, çoğaltılan ve üzerinde çalışılan, tam adıyla *Libro Del Conosçimiento De Todos Los Reinos E Tierras Et Señorios*

Que Son Por El Mundo bu dönemin ilk ürünlerinden biridir. Yazarı, konusu ve muhtevasıyla kapalı kutu özelliğini koruyan bu eser ilerleyen yıllarda Ruy González de Clavijo gibi Asya yolculuğuna çıkacak Kastilyalı seyyahların önünü açması bakımından da müstesna bir yere sahiptir.

Günümüze 15. yüzyılın ikinci yarısına ait dört nüshası kalan eserin en kapsamlı kopyası İspanya Ulusal Kütüphanesi'nde saklanan Madrid, Biblioteca Nacional, Mss. 1997 tasnif numaralı el yazmasıdır. Diğer nüshalar, Madrid, Biblioteca Nacional, Ms. 9055, Salamanca, Biblioteca de la Universidad, Ms. 1890 ve son olarak yakın zamanda Almanya Münih Devlet Kütüphanesinde ortaya çıkan München, Bayerische Staatsbibliothek, Cod. hisp. 150 tasnif numaralarıyla muhafaza edilmektedir.

Yakın zamanlara dek sahihliğinden kuşku duyulmayan ve Geç Ortaçağ beşerî coğrafyası üzerine paha biçilmez bilgiler veren *Libro Del Conosçimiento* hakkındaki ilk kapsamlı çalışma Marcos Jiménez de la Espada'nın 1877 yılında, mevcut üç nüsha üzerinde çalışarak gerçekleştirdiği bir kritik edisyon çalışmasıdır. Bunu Clements Robert Markham'ın 1912 yılında, de la Espada'nın edisyonu esas alınarak yapılmış İngilizce tercümesi izlemiştir. Münih Devlet Kütüphanesi'nde ortaya çıkan nüsha dikkate alınmadan yapılan ve eserin sahihliği varsayımı üzerine inşa edilen çalışma, 1999 yılında Nancy F. Marino tarafından baştan tercüme edilerek büyük ölçüde revize edilmiştir. Ancak çeviriye esas el yazmasındaki eksiklikler nedeniyle kimi kusurlar halen göze çarpmaktadır. Bu sebeple çalışmamızda Türkçeye çeviriyi orijinal 2 nüsha üzerinden karşılaştırmalı yapmayı gerekli gördük ve Mss. 1997 ve Cod. hisp. 150 nüshalarını kullandık.

Libro Del Conosçimiento üzerine yapılan etütlerde daima iki konu ön plana çıkmakta ve zorluk oluşturmaktadır: eserin yazarı ve muhtevasının sahihliği.

Seyahatname türünün olgunlaştığı ve "masalsı Doğu" imgesinin Batı kolektif bilincine işlendiği bir dönem olarak 14. yüzyılın ortaları, daha evvel işaret ettiğimiz üzere, bu türde birçok yeni eser üretilmesine vesile olmuş, ancak bununla birlikte hayali seyahatnamelerin yazılıp gerçekmiş gibi yayılması örnekleri de görülmeye başlanmıştır. Bunlardan en ünlüsü hiç kuşkusuz Jean de Mandeville'in *Le Livre des Merveilles du Monde* adlı eseridir. Kendini İngiliz bir şövalye olarak takdim eden yazar, başta Marco Polo olmak üzere Ortaçağ yazınının başlıca eserlerinden intihal ettiği anekdotları bir araya getirerek, günümüze kalan yaklaşık 350 nüshanın da kanıtladığı üzere, dönemin en çok rağbet gören seyahatnamesini kaleme almıştır. Yazarın adına çağdaşı hiçbir kaynakta rastlanmaması, İngiliz bir şövalyenin kitabını yazarken Latince yerine vernaküler Fransızca kullanması hep bir soru

işareti olarak kalsa da 19. yüzyılda sahte olduğu ispatlanana dek geçen sürede alanının en yetkin eserlerinden biri olarak hüsn-ü kabul görmeye devam etmiştir. Le Livre des Merveilles'in üzerindeki esrar perdesinin kalkmasıyla birlikte eldeki kaynaklar daha eleştirel bir gözle okunmaya, farklı nüshalar arasındaki farklılıklar, paleografik özellikler, içeriklerindeki tarihi ve coğrafi bilgiler göz önüne alınarak mercek altına yatırılmaya başlanmıştır.

Libro del Conosçimiento hakkındaki şüphelerin yüksek sesle dile getirilmeye başlaması da tam olarak bu döneme tekabül etmektedir. Jiménez de la Espada ve Clements Markham, çalışmalarında eserin sahih olduğu sonucunu çıkarırken, Nancy Marino meseleye daha şüpheci yaklaşarak, Fransisken Keşiş'in izlediği yolun uzunluğu ve mantık dışı rota seçimleri, bilgi verilen ülkelerin tümüne Ortaçağ koşullarında gitmenin zorlukları gibi nedenlerden eserin başka seyahatnamelerden ve seyrüseferde kullanılan portolan haritalarından yararlanarak yapılmış bir coğrafi derleme yahut yine o dönem yaygınlaşmaya başlayan soylu hanedan armalarının derlendiği bir Armorial kitabı olduğu fikrini öne sürmüştür. Biz de konuya bu açıdan bakarak önceki çalışmalarda ele alınmayan bazı hususları işaret edip çalışmanın gayri sahih olduğu fikrindeyiz.

Fransisken Keşiş

Libro del Conosçimiento'nun yazarı hakkında kendi kaleminden elde edinebildiğimiz tek bilgi, eserin mukaddimesinde Kral Sancho'nun oğlu Kral Fernando'nun hükümdarlığı sırasında Kastilya Krallığı'nda doğduğudur:

Yahudi takvimine göre dünyanın yaratılışından itibaren 5065 yılı, Büyük Tufan'ın 4407. yılı, Kalde Kralı Nebukadnezar'ın 2502. yılı, Makedonyalı Büyük İskender'in 1617. yılı, Roma İmparatoru Caesar'ın 1343. yılı, İsa'nın 1304. yılı ve Arapların 706. yılı, Eylül ayının on birinci günü¹ Kral Sancho'nun oğlu Kral Fernando'nun hükümdarlığı zamanı Kastilya Krallığı'nda doğdum.

Eserin içerisinde doğduğu ve yaşadığı şehir, mesleği, yolculuğa çıkış nedenlerine dair başka hiçbir bulguya rastlanmamaktadır. Oysa dönemin diğer

¹ En el nonbre de dios padre et fijo et spiritu santo que son tres personas inviduas en una esençia: Yo fuy nasçido en el rreynado de Castilla, rreynante en uno el muy noble rrey don Fernando fijo del muy noble Rrey Don Sancho quando andaua la era del mundo segund los abraicos en çinco mill et sesenta et çinco años et la era del general diluvio en quatro mill et quatroçientos et siete et la era de Nabucodonosor Rey de Caldea en dos mill et çinquenta et dos años et la era del grande Alixandre de Maçedonia en mill et seysçisientos et diez et siete años, e la era de Çesar Enperador de Roma en mill et tresientos et quarenta et tres años, e la era de Christus en mill et trezientos et quatro años et la era de los alarabes en sieteçientos et seys, en onze dias del mes de setiembre. Münich, Bayerische Staatsbibliothek, Cod. hisp. 150, s. 2r

seyahatnamelerinde yazarlar çoğu zaman eserin girişinde kim oldukları, doğdukları ve yaşadıkları şehirler ve meslekleri ile yolculuğun sebebi hakkında kısa bir girizgâhtan ve eserin atfedildiği kişiye kısa bir övgüden sonra konuya başlangıç yapmaktadırlar.

Üstelik bir din adamının yolculuğu sırasında karşılaştığı halkların dinleri, gelenek ve ananeleri, dinsel pratikleri hakkında, Hristiyan olup olmadıklarına dair kısa ve kuru bir ibare dışında başka şey söylememeleri alışılmış bir üslup değildir. Ricoldus de Monte Crucis, Papalık misyonuyla geldiği Ortadoğu'da şehir şehir vaazlar verdiğini, sapkın sayılan Doğu Kiliselerine mensup yerel din adamlarıyla münazaralara katıldığını defaaten bildirmiş, diğer dini inançlarda akla ve inanca aykırı gördüğü noktaları tek tek tenkit etmiştir.

Dönemin bir diğer ünlü gezgini Minorit Keşiş C. de Bridia eseri Historia Tartarorum'da, elçi olarak gittiği Moğolların adetleri ve dinlerine uzun bir fasıl ayırmıştır.

Dolayısıyla yazarın adını ve diğer şahsi bilgilerini saklamasının arkasında, eserin kendisine ait olmadığını ortaya çıkacak olması durumunda adını ve şöhretini korumak maksadı yatıyor olabilir. Nitekim bu eserden ve yazarından bahseden çağdaşı bir başka eser de bulunmamaktadır.

Fransiskan Keşiş'in adına ilk olarak Fransız kâşif Jean de Béthencourt'un 1402 yılında, Kanarya Adaları'nı, Afrika'da altın akan efsanevi bir ırmağı ve Ortaçağ'ın efsanelerinden Rahip Johannes'i bulmak üzere çıktığı, başarısızlıkla sonuçlanan seyahatin kayıtlarında yoksul keşiş² olarak rastlamaktayız:

Senyör Bethencourt, Sarazen ülkenin hakkındaki hakikatleri, durumunu ve yönetimini, deniz limanlarını öğrenmek için büyük bir istek duyuyordu. Dendiğine göre Buggeder Burnu'nun ve Erbanje Adası'nın hemen yakınlarında bizden on iki fersah uzaklıkta, kıyıda kapalı bir limandaydı. Senyör Bethencourt, bizler burada onun seyahatine ilişkin hususları kaydediyoruz, bir gezgin keşişin, geçtiği tüm Hristiyan, Pagan ve Sarazen kralların adlarını verdiği ve anlattığı, vilayetlerin adlarını verip anlattığı, kralların ve hükümdarların armalarını ve sayılamayacak kadar daha çok şey anlattığı bir kitaptan yararlanarak sınırlarına ulaştı. Ancak şu ana gelecek olursak, oraya dair çok az şey değiştiğinden fetihle alakalı yapılacak işler bize düşmektedir. Ve memleketlerden ve ülkelerden bahsederken, doğruluğunu bildiğimiz şeyler anlattığından, diğer tüm ülkeler için de aynen böyle yapmış gibi gelmektedir. Bu yüzden, buraya onun kitabındaki bize faydalı şeyleri kullandık.³

² Eserde, Frere Mandeant. Yoksul anlamındaki mandeant sıfatı, yoksul yaşam tarzını öğütleyen ve benimseyen Dominikan ve Fransiskan tarikata mensup keşişler için kullanılmaktadır.

³ Et pour ce que ledit de Bethencourt a grant volente de sauoir la verite, lestat et gouvernement du pais des Sarrasins, et des pors de mer que len leur dit estre bons du coste de la terre ferme qui marche douze

Le Canarien'in bir sonraki faslından itibaren Libro del Conosçimiento'nun aynen kopyalanarak Fas ve diğer Batı Afrika ülkeleri anlatılmaktadır.

Bu gerçek ışığında Libro del Conosçimiento'nun yazarı gerçekten Fransisken bir keşişe bile Béthencourt'un bu bilgiyi günümüzde kaybolmuş bir nüshadan elde etmiş olabilir ve yazarın kimliği ancak bu bilgiyi doğrulayan yeni nüshalar gün yüzüne çıkarsa tespit edilebilir.

Libro del Conosçimiento'nun içeriği ve sahihliği

Eserin içeriğindeki bilgilerin tutarlılığı meselesi yazarın kimliği konusundaki kargaşayı bile gölgede bırakarak, tarihçiler için içinden çıkılması zor bir muamma oluşturmaktadır.

Her şeyden önce, Libro del Conosçimiento'nun sahih bir seyahatname de olsa, eski eser ve haritalardan kopyalanıp derlenmiş bir sahtekârlık da olsa dönemin seyahatname geleneğine göre yazılmış öteki eserlerine büyük ölçüde benzerlik gösterdiğinin altını çizmek gerekir.

Yazar, diğer gerçek ve hayali seyahatnamelerin çoğunda rastlanan birinci tekil şahıs anlatımı benimsemiştir. Ancak seyahatnamede izlenen rotanın tutarsızlığı, gerçekliği konusundaki şüpheleri artırmaktadır. Dönemin ticaret yollarını belirtirken kimi zaman bir ülkeden ayrıldıktan sonra geniş bir kavis çizerek yeniden aynı şehre veya ülkeye dönmesi coğrafya ve makul seyahat rotaları konusunda yeterince bilgili olmadığı izlenimi uyandırmaktadır.

Gayrimüslimlerin girmesinin yasak olduğu Mekke şehrine ait tasvirleri, her ne kadar bu eğilim başka seyahatnamelerde⁴ de görülse de bir Hristiyan keşişin mukaddes topraklara seyahat etmesi o günün koşullarında olası görünmemektedir.

lieues pres de nous au droit du cap de Bugeder et de lille dErbanye, la ou ledit de Bethencourt est a present, auons si endroit mis aucunes choses, touchans ses marches, extraites dun liure que fit vnq frere mandeant, qui auironna iceluy pais, et fut a tous les pors de mer, lesquelz il diuise et nomme, et ala par tout les royaums crestiens, et des paiens, et des sarazins qui sont de ceste bende, et les nome tous, et deuse les nons des prouinsses, et les armes des roys et des princes, qui seroit longue chose a descrire. Si nen prendrons, quant a present, fors se qui nous est mestier pour nous adresser de moult de choses au fait de la conqueste la ou il escherra appoint. Et pour ce qu'il parle si au vray des contrees et des pais dont nous auons vraie congnoissance, il nous semble que ainssi doit il faire de tous les autres pais. Et pour ce auons nous si apres mis aucunes choses qui sont en son liure, dont nous auons mestier. Le Le Canarien, histoire de la conquête des Canaries, Jean de Béthencourt ve Gadifer de La Salle, Codex Montruffet, Rouen, Bibliothèque municipale, BMR 21225-1, s.38r-38v

⁴ Marsilyalı seyyah Vincent Le Blanc, 1568 yılında başladığı dünya seyahatinde aynı yıl Mekke'yi de ziyaret ettiğini yazmış ve de el yazmasında Mekke'nin ayrıntılı bir çizimine ve tasvirine yer vermiş olsa da, bunun sonradan yapılmış bir ekleme olduğu düşünülmektedir. Les voyages fameux du sieur Vincent Le Blanc, marseillois, qu'il a faits depuis l'aage de douze ans iusques à soixante, aux quatre parties du monde. Paris, Bibliothèque nationale de France, Français 5591, s.245.

Yazarın Müslüman ülkeler hakkındaki bilgilerini, İberya'daki Kurtuba gibi kültürel bakımdan kozmopolit şehirlerde bolca bulabileceği Müslüman seyyahların kaynaklarından edinmiş olabileceği kuvvetli bir ihtimaldir.

Diğer taraftan eserin içeriğindeki sorunlu bir diğer husus da Moğolların Kitab-ı Mukaddes'te adı geçen Gog ve Magog adlı iki kadim halktan türediklerine dair Ortaçağ efsanesini⁵ aynen aktarması, efsanevi Hristiyan Kral Rahip Johannes'i ve günümüzde Etiyopya topraklarına tekabül eden ülkesini tasvir etmesidir.

İlk olarak 1145 yılında Freising Piskoposu Otto Frisingensis'in Chronica sive historia de duabus civitatibus adlı kroniğinde kısaca anlatılan Johannes Nasturi bir Kral olarak betimlenmiştir.

O tarihte (Aralık 1145) orada bahsi edilen Suriye Cübeyl piskoposunu gördük, bittabi birkaç yıl önce Pers ve Ermeni topraklarının ötesinde, Uzak Doğu'da yaşayan, halkı Hristiyan, fakat Nasturi, olan Johannes adında bir kral ve rahip olduğunu söyledi. Bu kral Medlerin ve Perslerin Samiadoslar denen kardeş krallarına karşı harp etmişti. Krallıklarının başkenti Ectabana'ya da saldırmıştı. Bahsedilen krallar, Persler, Medler ve Asurlulardan oluşan bir orduyla onun üzerine yürüyünce, iki taraf da ölmeyi kaçmaya yeğlediği için üç günlük bir muharebe cereyan etti. Çağırdıkları adıyla Rahip Johannes, nihayetinde Persleri bozguna uğrattı ve korkunç katliamdan muzaffer çıktı. Daha sonra bu Johannes'in Kudüs Kilisesine yardım etmek için ordusunu getirdiğini ama Dicle Nehri kıyısına geldiğinde ordusunu karşı kıyıya hiçbir şekilde geçiremediğini, kışın nehrin donduğu haberini aldığında kuzeye yöneldiğini söyledi. Burada birkaç yıl boyunca nehrin donmasını bekledi ama sıcak hava yüzünden hiç buz görmedi. Ordusu, alışıktıkları hava nedeniyle birçok asker kaybetti ve evine dönmek zorunda kaldı. Dendiğine göre -Johannes- kadim müneccimlerin⁶ soyundandı. Onların hüküm sürdüğü halklara hükmediyordu. Ve denildiğine göre öyle görkemli, öyle bolluk içindeydi ki saltanatı asası zümründendi. Ahırdayken İsa'ya tapınmaya gelen atalarının örneğinden hareketle Kudüs'e gelmeye niyetlenmiş ama yukarıda sayılan sebeplerden geri dönmüştü.⁷

⁵ Bu konuda daha fazla bilgi için Ricoldus de Monte Crucis'in seyahatnamesine bakılabilir. Ricoldus de Monte Crucis, Doğu Seyahatnamesi, Çev. Ahmet Deniz Altunbaş. (İstanbul, Kronik Kitap, 2018), 52-53.

⁶ Hz. İsa doğduğu zaman ziyaretine gelen 3 müneccim-kral

⁷ Vidimus etiam ibi tunc pretaxatum de Syria Gabulensem episcopum...Narrabat etiam, quod ante non multos annos Iones quidam, qui ultra Persidem et Armeniam in extremo oriente habitans rex et sacerdos cum gente sua Christianus est, sed Nestorianus, Persarum et Medorum reges gratres, Samiados dictos, bello petierit atque Ecbatani, cuius supra mentio habita est, sedem regni forum expugnaverit. Cui dum praefati reges cum Persarum, Medorum, Assyriorum copiis occurrerent, triduo utrisque mori magis quam fugere volentibus, dimicatum est. Presbyter Iohannes sic enim eum nominare solent tandem versis in fugam Persis cruentissima cede victor extitit. Post hanc victoriam predictum Iohannem ad auxilium Hierosolimitanae ecclesiae procinctum movisse, sed, dum ad Tygrim venisset ibique nullo vehiculo traducere exercitum potuisset, as septentrionalem plagam, ubi eundem amnem hiemali glacie congelari didicerat, iter flexisse. Ibi dum per aliquot annos moratus gelu expectaret, sed minime hoc impediens aeris temperie obtineret, multos ex insuetu caelo de exercitu amittens ad propria redire compulsus est. Fertur enim iste de antiqua progenie illorum, quorum in Evangelio mentio fit, esse magorum eisdemque, quibus et illi, gentibus imperans tanta gloria et habundantia frui, ut non nisi sceptro smaragdino uti

Daha sonra Jacques de Vitry'nin *Historia Orientalis* adlı eserinde bahsedilen Rahip Johannes'in, Doğu Roma İmparatoru I. Manuel Komnenos ve Kutsal Roma Germen İmparatoru I. Friedrich Barbarossa'ya yazdığı apokrif mektuplar 12. yüzyıldan sonra büyük bir yaygınlık kazanmıştır.

Jacques de Vitry 1221 yılında Roma'ya Rahip Johannes'in oğlu David'in Müslümanları mağlup ettiği raporunu geçerken muhtemeldir ki Cengiz Han'ın batıya gerçekleştirdiği seferlerden birini duymuş olmalıdır. Buna karşılık Marco Polo ve Ricoldus de Monte Crucis, Rahip Johannes'i Cengiz Han'ın düşmanlarından biri olarak tasvir eder ve Cengiz Han'la yaptığı bir savaşta öldüğü bilgisini geçer. Bu veçhileyle, erken literatürde Hindistan ve Karahitay Kralları ile ilişkilendirilen Johannes, *Libro del Conosçimiento*'da bu kez Etiyopya ve Nübye Kralı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aynı şekilde Asya ülkelerinin anlatıldığı fasılda Büyük İskender'in Doğu seferi sırasında karşılaştığı ve ilk olarak Yaşlı Plinius'un Doğa Tarihi'nde tasvir ettiği *Cynocephalus*⁸, *Blemmyae*⁹ gibi canavar insan ırklarına yer veren yazarın bunlarla gerek yararlandığı seyahatnamelerde gerek bu ırkları ve yaşadıkları ülkeleri gösteren haritalarda¹⁰ karşılaşmış olması mümkündür.

Kitabın içeriğinde, seyahatname türüne zıtlık teşkil eden bir diğer ayrıntı da her ülke ve şehrin karşısına veya altına ülkenin veya şehrin kralının bir armasının veya bayrağının eklenmiş olmasıdır. Avrupa'da feodalitenin bir parçası olarak hükümdarların, diğer soylu kişiler ve beylerin *blason* denen hanedan arması kullanımı oldukça eskiye dayanmaktadır. Kalkan ve tünik üzerine işlenmiş, turnuvalarda ve gerçek muharebelerde tanınmayı ve ayırt edilmeyi sağlayan armaların sayılarının artmasıyla birlikte bunların düzenli bir şekilde tasnif edilmesi, kurallara bağlanması, kullanılacak renklerin, nişanların ve figürlerin standartlaştırılması Geç Ortaçağ döneminde armacılık zanaatına ve uğraşına kurumsal bir nitelik kazandırmıştır. *Libro del Conosçimiento*'da, küçük Afrika şehirleri ve ülkeleri yahut *Mekke Kralı* gibi hanedan arması kullanma ihtimali en düşük siyasi birimlere, ülkelere bile bir arma tanımlanmış olması, halihazırda gerçekliği ciddi kuşkular taşıyan seyahati daha da tartışmalı hale getirmektedir.

dicatur. Patrum itaque suorum, qui in cunabulis Christum adorare venerunt, accensus exemplo Hierosolimam ire proposuerat, sed pretaxata causa impeditum fuisse asserunt. Sed haec hactenus. Ottonis Frisingensis, *Chronicon, Scriptores Rerum Germanicum*, Cilt I, (Hannover: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1867), s. 334-335

⁸ Köpek başlı insan ırkı.

⁹ Kafasız, yüzü göğsünde olan ve Afrika'da yaşayan insan ırkı.

¹⁰ British Library'de saklanan ve Map Psalter adıyla bilinen mezmur kitabı bu tür haritalara tipik bir örnektir. Londra, British Library, Additional MS. 28681, s. 9r.

Bu açıdan bakıldığında, yazar hanedan armaları bilinen ülkeleri derledikten sonra, dünyanın diğer kısımlarındaki ülkelere, beyliklere de eldeki mevcut standartları (renk, şekil, nişan) kullanarak birer arma tayin etmiş olması hayli kuvvetli bir olasılıktır.

Bununla birlikte çalışmamızın asıl konusu Türkiye topraklarındaki beyliklerin ve diğer siyasi birimlerin bayrak ve armaları konusunda çağdaşı bazı kaynaklardan yararlandığı delillerle sabittir. Libro del Conosçimiento içeriğindeki bayrak ve armaların benzerliği sebebiyle, Abraham Cresques'in 1375'te hazırladığı ve Aragon Kralı Pedro'nun müstakbel Fransa Kralı VI. Charles'a hediye etmek üzere babası VI. Charles'a gönderdiği Katalan Atlası ile birlikte anılır. Her ne kadar kitaptaki armalar Katalan Atlası'ndakilerle büyük ölçüde benzerlikler gösterse de, kendi deyimiyle 1405 yılında doğan yazarın 1375 gibi geç bir tarihte halen faal olup Katalan Atlası'nı kullanmış olması mümkün görünmemektedir.

Bu durumda Libro del Conosçimiento'nun tarihlendirmesi problemi ortaya çıkmaktadır. Yazar, seyahatine başladığı ve bitirdiği, kaleme aldığı tarihleri belirtmediği için terminus post quem metoduna başvurup eserin içeriğinde kullanılan motiflerden en geç tarihliisini ele aldığımızda, İngiltere Kralı'nın 3 aslan ve 3 Fleur-de-lys figürlü arması tarih olarak kabataslak bir milat vermektedir. Yüz Yıl Savaşı başlarında İngiltere Kralı III. Edward'ın Fransa tahtında hak iddiasını ortaya attığı 1340 senesinde kraliyet armasına eklenen 3 adet Fleur-de-lys figürü eserin bu tarihten sonrasında yazıldığına işaret etmektedir. Nitekim Jiménez de la Espada, çalışmasında 1350 yılından sonrasını tarihlendirmektedir ki bu da Katalan Atlası ile herhangi bir bağlantıyı ortadan kaldırmaktadır.

Filvaki, Türkiye siyasi coğrafyası özelinde baktığımızda Angelino Dulcert'in 1325, 1339 ve 1340 yıllarında çizdiği üç portolan atlasında ¹¹ Libro del Conosçimiento'nun Antalya, Alanya, Konya, Sivas, Trabzon için kullandığı bayrakların hepsini görmekteyiz.

Aynı şekilde 1367 tarihli Pizigano haritasının da benzer unsurları taşımasından hareketle, tüm bu portolan haritalarına ve Libro del del Conosçimiento'ya kaynaklık eden daha önceki tarihlere ait bir haritanın mevcudiyetinden bahsetmek çok da yanlış olmayacaktır. Kaynağın tarihinin daha geriye çekilmesi ise haritada gösterilen ve Kastilyalı yazarın yalnızca elindeki kaynak vasıtasıyla haberdar olduğu yabancı coğrafyalarda aradan geçen zaman içinde gerçekleşmiş siyasi değişikliklerin, toprak değişikliklerinin esere anakronik yansıtılması sonucunu beraberinde getirmektedir. Bu nedenle Libro del del

¹¹ Londra, British Library, Additional MS. 25691.

Conoşçimiento'nun içeriğinin, yukarıdaki şerh ışığında okunmasının, içeriğin, ülke ve beyliklerin bayraklarının doğruluğu konusuna ihtiyatla yaklaşmanın yerinde olacağını hatırlatarak Türkiye ile ilgili kısımların 2 el yazmasını esas alarak yaptığımız transkripsiyonunu ve tercümesini ekte sunuyoruz.

Libro Del Conoşçimiento De Todos Los Reinos E Tierras Et Señorios Que Son Por El Mundo

Parti de la ysla de la Morea et fuy a la isla de Rrodas do es una rrica çibdat que dizen Creta esta ysla es de la orden de Sant Iohan e tales son sus senalls.

Mora¹² adasından ayrıldım ve Girit¹³ adında zengin bir şehrin bulunduğu Rodos¹⁴ adasına vardım. Bu ada Saint Jean tarikatına aittir ve bayrağı aşağıdaki gibi, kırmızı bir zemin üzerinde beyaz bir haçtır.

Bayerische Staatsbibliothek, Cod. hisp. 150, s. 8r.

Salli de la isla de rrodas et fuy a la isla de candia et dende a otra isla que dizen negro ponte que ganaron los veneçianos et dexe a la mano siniestra la entrada del mar mayor et de constantinopla de que adelante contare et fuy a una çibdat que dizen satalia que era de xpianos griegos et esta satalia parte con la prouinçia de naturi et el Rey desta satalia ha por senallas un pendon con ondas blancas et cardenas et çerca de la vara desta manera.

Rodos Adası'ndan ayrıldım ve Kandiye¹⁵ adasına, oradan da Venediklilerin zapt ettiği Eğriboz¹⁶ Adası'na geldim. Ve Büyük Deniz'in¹⁷ girişini ve daha ileride

¹² Eserde Morea.

¹³ Eserde Creta. Yazar, Girit'in Rodos'ta bir şehir olduğu hatasına düşmüştür.

¹⁴ Eserde Rrodas.

¹⁵ Eserde Candia. Girit Adası'ndaki Kandiye şehri.

¹⁶ Eserde Negro Ponte.

¹⁷ Eserde Mar Mayor. Antik Çağ ve Ortaçağ coğrafyasında çoğu zaman Karadeniz için kullanılsa da kimi zaman Akdeniz için kullanıldığı da görülmektedir.

tasvir edeceğim Konstantinopolis'i soluma alıp Grek Hristiyanlara ait Antalya¹⁸ dedikleri şehre vardım. Bu Antalya, Anadolu¹⁹ vilayetinin bir parçasıdır. Bu Antalya'nın kralının sancağında beyaz ve mor renkli dalgalı çizgiler ve şu şekilde bir işaret vardır.

Bayerische Staatsbibliothek, Cod. hisp. 150, s. 8r.

Biblioteca Nacional, Mss. 1997, s. 15v

La çibdat de satalia et sinbichon de que ya conte de suso et las otras que dire fasta armenia la menor son todas en la turquya la qual antiguamente dezian asia la menor donde son muchas provinçias departidas et muchos señorios que son graues de contar porque esta turquya llega fasta el mar mayor et sabet que es tierra muy rica abundada de todos los bienes et las senallas de satalia son estas, et el Rey de esta provinçia a por senalls un pendón atal.

Yukarıda anlattığım Antalya ve Sibenik²⁰ şehri ve Küçük Ermenistan'a²¹ dek anlatacağım diğerlerinin hepsi, eski çağlarda Küçük Asya²² olarak adlandırılan Türkiye²³ vilayeti içindedir. Bu vilayette, Türkiye ta Büyük Deniz'e kadar uzandığı için hepsini saymanın çok zor olacağı birçok beylik ve vilayet bulunur. Ve çok bereketli topraklara sahip olup her türlü üründen bolca doludur. Bu vilayetin kralının bayrağında şu nişan bulunur²⁴.

¹⁸ Eserde Satalia.

¹⁹ Eserde Naturi.

²⁰ Eserde Sinbichon. Hırvatistan'ın Adriyatik kıyısındaki bir şehri. Büyük olasılıkla eser yazılırken hatalı yazılmıştır.

²¹ Eserde Armenia la Menor.

²² Eserde Asya la Menor

²³ Eserde Turquya.

²⁴ Biblioteca Nacional, Ms. 9055 tasnif numaralı nüsha, bayrağın daha detaylı bir tanımını vermektedir: *et la senales de Turquia son estas que se siguen, un pendon a meytades, la meytad amarilla con esta senal vermeja et la otra meytad blanca con çinco cruces vermejas atales commo estas.*

Türkiye'nin bayrağı aşağıdaki gibidir: ikiye bölünmüş bir kalkan, sarı renkli yarısında şu nişan ve diğer beyaz yarısında şu şekilde beş kırmızı haç bulunur.

Bayerische Staatsbibliothek, Cod. hisp. 150, s. 8v.

Fuyme por la marisma desta turquia a una çibdat que dizen candebor et dende a otra que dizen antroçeta et a corincho et en esta turquya son muchas provinçias departidas es capadoçia felicia, boesçia, vitilia, gala, çialidia frigia do es troya, panfilia, isauria el Rey desta tierra a por senallas un pendon prieto con çinco cruces blancas atales.

Türkiye'de kıyı boyunca giderek Alanya²⁵ dedikleri bir şehre, oradan da Antakya²⁶ dedikleri başka bir şehre, daha sonra da Korikos²⁷ şehrine vardım. Bu Türkiye Kapadokya²⁸, Kilikya²⁹, Boeotia³⁰, Bitinya³¹, Galatya³², Kilikya³³, Frigya³⁴, Troya, Pamfilya³⁵, Isauria'nın³⁶ bulunduğu birçok vilayete bölünmüştür. Bu toprakların kralının, üzerinde beş beyaz haç bulunan siyah bir bayrağı vardır.

²⁵ Eserde Candebor.

²⁶ Eserde Antroçeta.

²⁷ Eserde Corinco. Mersin'deki Kızkalesi beldesi.

²⁸ Eserde Capadoçia.

²⁹ Eserde Felicia.

³⁰ Eserde Boescia. Orta Yunanistan'da Atina yakınlarında bir yerleşim yeridir. Türkiye faslına yanlışlıkla eklenmiş olmalıdır.

³¹ Eserde Vitilia.

³² Eserde Gala.

³³ Eserde Çialidia. Kilikya adı iki defa yazılmıştır.

³⁴ Eserde Frigia.

³⁵ Eserde Panfilia.

³⁶ Konya sınırları içinde kalan antik kent.

Bayerische Staatsbibliothek, Cod. hisp. 150, s. 8r.

Biblioteca Nacional, Mss. 1997, s. 16r

Sally de corincho et fuy a una çibdat que diçen fera del fia o fera del fin la qual confina con los terminos de troya la que destruyo el Rey menalao de greçia et antiguamente esta troya era cabeça de toda asya la menor que agora dizen turquia et sus senallas son un pendon a meatades la una meatad blanca con una cruz bermeja atal et la otra meatad amarilla con una quadra bermeja atal.

Bu Korikos'tan yola çıktım ve Fera del fia veya Fera del fin³⁷ dedikleri, kadim zamanlarda Greklerin Kralı Menelaus'un yok ettiğı Troya yolu üzerinde bulunan şehre vardım. Troya şimdilerde Türkiye dedikleri tüm Asya el Menor'un başşehridir, ikiye ayrılmış bayrağının, beyaz yarısında kırmızı bir haç olup, öteki yarısında sarı zemin üzerinde kırmızı bir kare bulunur.

³⁷ Antik Philadelphia şehri. Günümüzdeki Alaşehir.

Bayerische Staatsbibliothek, Cod. hisp. 150, s. 8v.

Biblioteca Nacional, Mss. 1997, s. 16v

En esta turquya a otra provinçia que dizen cunyo en que a y una rica çibdat otro sy cunyo con muchas tierras et el Rey dende ha por senalls un pendon con ondas blancas et bermejas atales.

Bu Türkiye'de Konya ³⁸ dedikleri, Konya adında zengin bir şehrin bulunduğu, geniş topraklara sahip başka bir vilayet daha vardır ve buranın kralının dalgalı, beyaz ve kırmızı çizgili bir bayrağı vardır.³⁹

³⁸ Eserde Cunyo.

³⁹ Katalan Atlası üzerinde Konya, dolayısıyla Karamanoğulları Beyliği bayrağı olarak yorumlanan ve üzerinde Süleyman Mührü sembolü taşıyan bayrak, Antalya bayrağıdır. Harita üzerinde kıyı şehirlerinin isimlerinin dik yazılması nedeniyle bayrağa yer kalmaması ve daha yukarıda bir yere konulmasından kaynaklanan bunun bir yanlış anlaşılma olduğu gerek Liber del Conosçimiento'nun içeriğinden gerek Angelino Dulcert ve Pizigano haritalarındaki bayraklardan açıkça anlaşılmaktadır. İlgili haritalar makalemizin ekinde görülebilir.

Bayerische Staatsbibliothek, Cod. hisp. 150, s. 8v.

Biblioteca Nacional, Mss. 1997, s. 16v

Otro sy en esta turquia es otra provinçia que dizen sauasto et antiguamente dezian a esta turquia tierra de sauasto que antiguamente era cabeça de todas las otras çibdades et a esta çibdat de sauasco dezian antiguamente samaria, aun sauasco es cabeça del Reynado et a por senalls un pendon blanco con çinco cruces bermejas desta manera.

Ayrıca, Türkiye'de Sebaste⁴⁰ denilen başka bir vilayet bulunur, kadim zamanlarda bu Türkiye'ye Sebaste toprakları denirdi, burası eskiden tüm diğer şehirlerin başkentiydi. Sebaste hala krallığın başşehridir ve kadim zamanlarda Samaria⁴¹ denen bu şehre şimdi Sebaste denmektedir. Bayrağında beyaz kalkan üzerinde beş kırmızı haç bulunur.

⁴⁰ Eserde Sauasto. Mersin ilindeki antik kent.

⁴¹ Yazar, isim benzerliği sebebiyle günümüzde Sebastia adını taşıyan Filistin'deki antik Samarya kentini, Mersin ilindeki Sebaste antik şehriyle karıştırmıştır.

Bayerische Staatsbibliothek, Cod. hisp. 150, s. 8v.

Biblioteca Nacional, Mss. 1997, s. 17r

En esta turquia son dos çibdades a la parte de armenia la menor que dizen a la una contay a la otra salia parti dende et entre en armenia la menor la qual es çercada de montes muy altos que dizen los montes de armenia et dentro en los montes es tyerra llana en que son trezientas et sesenta villas et castillos et logares et es Ribera del mar medio terraneo en el logar do acaba et sabed que antiguamente dezian a esta armenia la isla de olcos porque en esta armenia entra un golfo del mar en que esta una ysla pequeyna et dizenle porto novel et aqui fue el templo do estaua el carnero dorado encantado el qual desencanto iasson el griego et dentro en armenia son quatro çibdades es a saber: layazo, cathon, tarsso, Sicia, (Danabu) dinalu e el Rey dende ha un pendon blanco con un leon vermejo desta manera.

Bu Türkiye'de Küçük Ermenistan'da iki şehir vardır, birinin adı Kütahya⁴², diğlerinin adı Kilikya'dır⁴³. Buradan ayrıldım ve etrafı Ermenistan Dağları denen, çok yüksek dağlarla çevrili Küçük Ermenistan'a girdim. Dağların arasında 360 kasaba, köy ve kale bulunan bir ova vardı. Ovanın bittiği Akdeniz kıyısında, Ermenistan'ın bu kısmına eskiden Iolcos⁴⁴ adası denirdi çünkü Ermenistan'ın bu yakasında denizin bir kolunun karaya girdiği yerde Port Bonel⁴⁵ denen küçük bir ada bulunur. Grek Jason'u büyüleyen altından bir koyuna tapındıkları tapınak buradadır. Ermenistan'da dört büyük şehir bulunur, Layazo⁴⁶, Cathon, Tarsus⁴⁷, Kilikya⁴⁸. Buranın kralının beyaz bir kalkan üzerinde kırmızı bir aslan bulunan bir bayrağı vardır.

⁴² Eserde Contay. Kütahya şehri, Kilikya bölgesinde olmamasına karşın hatalı şekilde buraya yerleştirilmiştir.

⁴³ Eserde Salia.

⁴⁴ Eserde Olcos. Yine yazarın bir coğrafya hatası söz konusu olup, bahsedilen ada Yunanistan'daki Teselya'dadır.

⁴⁵ Eserde Porto Novel. İskenderun Körfezindeki Arsuz kentinin Ortaçağ'daki adı.

⁴⁶ Mersin'in Erdemli ilçesindeki Ayaş beldesi.

⁴⁷ Eserde Tarsso.

⁴⁸ Eserde Sicia.

Bayerische Staatsbibliothek, Cod. hisp. 150, s. 8v.

Après desta armenia es la ysla chipre en que son quatro çibdades grandes a la primera dizen ffamagosta, a la otra nicoyia, a la otra nisso, a la otra bafa et el Rey de chipre ha por senalls un pendon a meatades la una meatad cardena con flores de oro porque el Rey es de la cassa de françia et la otra meatad blanca con çinco cruces bermejas a tales.

Bu Ermenistan'dan sonra Kıbrıs⁴⁹ adası gelir ve bu Kıbrıs adasında dört büyük şehir bulunur, Mağusa⁵⁰, Lefkoşa⁵¹, Limasol⁵² ve Baf⁵³. Kıbrıs kralının bayrağı ikiye ayrılmış bir kalkan üzerinde, bir yarısında Fransa Hanedanı'ndan olduğu için mor zemin üzerinde fleurs-de-lys, öteki yarısında beyaz zemin üzerinde beş kırmızı haç bulunur.

⁴⁹ Eserde Chipre.

⁵⁰ Eserde Ffamagosta.

⁵¹ Eserde Nicoyia.

⁵² Eserde Nisso.

⁵³ Eserde Bafa.

Bayerische Staatsbibliothek, Cod. hisp. 150, s. 9r.

Biblioteca Nacional, Mss. 1997, s. 17v

Salle desta chipre una punta que dizen la punta de Sant ander et dende fasta alexandria çibdat de la suria son treynnta et seys millas et parti de chipre et fuy alexandria et den a antiochia una noble çibdat et Rica la qual ganaron los françesses quando conquistaron la suria (a esta antiocha dezian antiguamente Repeleta) et dende fuy a solin et a tortosa et dende a tripul de la suria (et dende fuy a solin) la que gano don Remondo conde de tolosa padre de don alfonso enperador de espayna et dende fuy a baruch et dende a la çibdat de acre que era de los frayles de sant jehan et dende fuy a çesaria et a escalona (et a esta escalona dezian antiguamente palestina et fuy) al puerto de jaça onde toman el camino los peregrinos para iherusalem et sabet que en la suria son (estas çibdades que) dichas son con otras muchas villas et castillos et logares en la suria son çinco montes altos al primero dizen, el monte de libano onde salen dos Rios que dizen al uno jor, et al otro dan et ayuntanse amos et dize jordan (esta tierra por do) corren (el Rio jordan dezian antiguamente tiberia despues le dixeron siria et corre,) por medio de la suria et fazen dos lagos muy grandes al uno dizen el mar muerto, al otro el mar de galilea. Et afirman que en estos dos lagos fueron las dos çibdades (que dezian) de sodoma et gomorra et en estos dos lagos se sume este Rio que non pareste mas al otro monte dizen el monte hermo, al otro monte galat, al otro monte chax, al otro monte sayz, E sabet que en esta suria es la çibdat de iherusalem que fue santificada por el santo templo que fizo en ella salamon el qual fue consagrado por la sangre de nre. senyor ihu x et (iesuehristo) (et esta tierra de iherusalem antiguamente fue dicha cananea porque fue de can fijo de noe et despues ouo nombre judea de juda fijo de jaco) et sabet que esta provinçia ganaron los françesses quando a la conquista de ultramar et las sennales (desta provinçia) son çinco cruces bermejas en canpos blanco.

Sant ander Burnu dedikleri yerde Kıbrıs'tan ayrıldım ve önce otuz altı mil uzaklıktaki Suriye şehri İskenderun'a⁵⁴ daha sonra asil ve zengin şehir Antakya'ya⁵⁵ geldim. Kadim zamanlarda buraya Repeleta denirdi. Franklar Suriye'yi fethettikleri zaman burasını da zapt etmişlerdi. Buradan Süveydiye⁵⁶ ve Tartus'a⁵⁷, oradan da Suriye'deki Trablus⁵⁸ şehrine geldim. Burası, İspanya İmparatoru Don Alfonso'nun babası Toulouse⁵⁹ Kontu Don Remundo⁶⁰ tarafından zapt edilmişti. Buradan Beyrut'a⁶¹, oradan da eskiden Saint Jehan biraderlerine ait olan Akka⁶² şehrine, oradan Sezariye⁶³ ve Aşkelon'a⁶⁴ gittim. Bu Aşkelon'un kadim adı Filistin'dir⁶⁵. Bilin ki bu yukarıdaki şehirler Suriye'de olup, başka birçok kasaba, köy ve kale bulunur. Suriye'de beş dağ vardır. Birine Jor ve ikincisine Dan dedikleri iki ırmağın doğduğu ilkinde Lübnan⁶⁶ Dağı derler. Bu iki ırmak birleşir ve Jordan⁶⁷ Irmağı oluşur. Jordan Irmağı'nın aktığı bu topraklara eskiden Taberiye⁶⁸ denirdi, daha sonra Siria denmeye başladı. Bunlar Suriye'nin ortasından akar ve iki büyük göl oluştururlar. Birine Ölü Deniz⁶⁹, ötekine Celile Denizi⁷⁰ derler. Dendiğine göre bu iki gölün olduğu yerde Sodom ve Gomorra denen iki şehir vardı. Irmak, bu iki gölde yerin altına girer ve kaybolur. Diğer dağa Hermon Dağı⁷¹ derler, ötekine Galat Dağı, bir diğerine Abraren Dağı, sonuncusuna Seyr Dağı derler. Bilin ki İsa Efendimizin kanıyla takdis edilen Süleyman'ın inşa ettiği tapınağın kutsadığı Yeruslaim şehri Suriye'dedir. Ve bu Yeruslaim şehrine kadim zamanlarda Kenan Diyarı⁷² denirdi çünkü Nuh'un oğlu Cam'a aitti. Daha sonra Yakub'un oğlu Judah sebebiyle Judea dendi. Ve bilin ki Fransızlar bu vilayeti denizler ötesindeki ülkeye düzenledikleri büyük sefer sırasında fethettiler. Bu vilayetin nişanı beyaz bir zemin üzerindeki beş kırmızı haçtır.

⁵⁴ Eserde Alexandria.

⁵⁵ Eserde Antiochia.

⁵⁶ Eserde Solin. Antakya, Samandağ'da bulunan antik Seleucia Pieria yerleşimi.

⁵⁷ Eserde Tortosa. Marino, çalışmasında burayı hatalı olarak Tarsus olarak belirlemiştir.

⁵⁸ Eserde Tripul.

⁵⁹ Eserde Tolosa.

⁶⁰ Birinci Haçlı Seferi önderlerinden Toulouse Kontu Raymond de Saint-Gilles.

⁶¹ Eserde Eburut.

⁶² Eserde Acre.

⁶³ Eserde Çesaria.

⁶⁴ Eserde Escalona.

⁶⁵ Eserde Palestina.

⁶⁶ Eserde Libano.

⁶⁷ Ürdün Nehri.

⁶⁸ Eserde Tiberia.

⁶⁹ Eserde Mar Muerta

⁷⁰ Eserde Mar Galilea.

⁷¹ Eserde Monte Ermon

⁷² Eserede Cananea.

Bayerische Staatsbibliothek, Cod. hisp. 150, s. 9r.

Biblioteca Nacional, Mss. 1997, s. 18v

Buradan sonra Mısır ve Afrika'ya doğru seyahatine devam eden yazar, Hindistan ve Asya'ya geçtikten sonra yeniden İran'a gelmiştir.

Despues desto parti de los montes del toro et fuy aver los montes de armenia la mayor do arriba el arca de noe quando escapo del general diluvio, el qual monte es todo de piedra sal tan atan blanca como xristal. E sabed que es una de las altas sierras del mundo, et es medio de la faz de la tierra. E ningund ome no puede alla sobir maguer que fue probado por muchas vezes. E son enel imperio de persia, e toda en derredor es poblada xianos armenios que son sola goarda del imperador de persia et sia mucho dellos. Ca ellos lo guardan. E por ellos es el imperador mucho honrrado. E ellos son mas validos por el. Et sabet que es terra mucha rica et muy abundada de todas las riquezas que en todas las tierras pueden aver et dcuen aver en si para ser abundados todos los ommes et riquezas que todas las otras tierras han. E esta es la figura de las montanas de armenia a do es el arca de noe que yo vy mas es toda desbaratada. (E es esta que se sigue asi fecha en esta manera)

Toros Dağları'ndan⁷³ ayrıldım ve Büyük Tufan'dan kaçtığı zaman Nuh'un Gemisi'nin bulunduğu Büyük Ermenistan⁷⁴ Dağları'nı görmeye geldim⁷⁵. Bu dağ beyaz kristal gibi tamamen tuz taşındandır. Bilin ki bu, dünyanın en yüksek dağlarından biridir ve bu toprakların tam ortasındadır. Birçok defa teşebbüs edilmişse de hiçbir

⁷³ Eserde Montes de Toro.

⁷⁴ Eserde Armenia la Mayor.

⁷⁵ Yazar Ağrı Dağı'nı tasvir etmektedir.

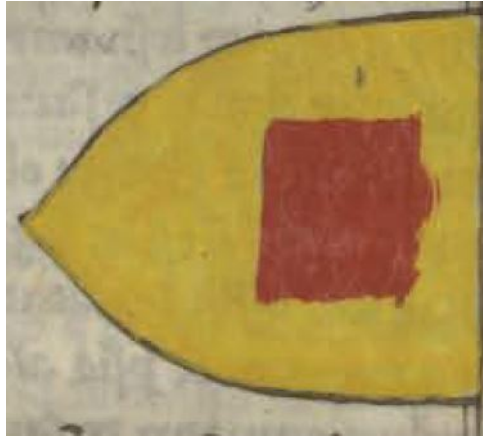
insan buraya tırmanamaz. Buraların tamamı İran⁷⁶ İmparatoru'na aittir. Bütün çevresi Hristiyan Ermenilerce meskûn olup, bunlar imparatorun muhafızlarıdır, imparator kendisine muhafızlık ettikleri için onlara çok itimat eder. Ve imparator onlar tarafından çok hürmet, saygı görür, imparator ise onları takdir eder. Bilin ki burası çok zengin bir topraktır ve bir ülkenin sahip olabileceği bütün zenginliklerle doludur. Ve bu kadar bolluk olması için tüm insanlara ve zenginliklere sahip olmalıdır. Nuh'un Gemisi'nin bulunduğu, kendi gözümle de gördüm, ancak tamamen tahrip olduğu Ermenistan Dağları'nın tasviri böyledir.

E parti de la armenia et fuy a la gran çibdad de toris que es cabeça de los persianos. E es una de las grandes çibdades del mundo et mucho abondada et rica et es tierra muy templada. E por esso los omnes de persia son muy sabios et entendidos en todas las çiençias. E an saberes muy profundos en los juyzios de las estrellas et el emperador de persia ha por senalls un pendon de oro et en medio una quadra bermeja atal commo esta aqui.

Ermenistan'dan ayrıldım ve İranlıların başkenti, büyük şehir Tebriz'e⁷⁷ geldim. Burası dünyanın en büyük şehirlerinden biridir ve büyük bolluk içinde, zengin, ılıman bir memleket. Bu sebeple İran halkı bütün ilimlerde çok bilge ve bilgilidir. Ve yıldızları okuma ilminde derin bilgileri vardır. İran İmparatoru'nun bayrağında, şuradaki gibi, altın renkli bir kalkan ve ortasında kırmızı bir kare bulunur.

Bayerische Staatsbibliothek, Cod. hisp. 150, s. 20v.

Biblioteca Nacional, Mss. 1997, s. 42r

⁷⁶ Eserde Persia.

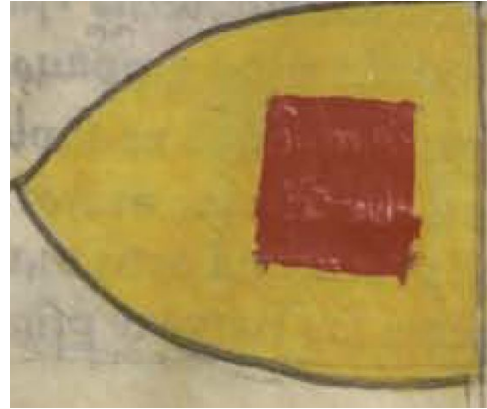
⁷⁷ Eserde Toris.

Sabet que en persia nasten dos fuentes et cada una dellas faze un grant lago de agoa cada un do doze millas en ancho et salle de cada un lago un grant rio que cada uno dellos trauieessa toda persia. A la una fuente dizen marsargis et a la otra dizen marargis. Et ayuntanse estos dos rios et entran en el mar de india enel mar negro et a las çibdades que son ribera destas dos rios son estas, argis et canporti et salamodi et orinorde et cade et buxila et Pastello et trauese el dicho rio de argis et andude muy grant partida de persia et fuy al reynado de saldania que es una noble çibdad et muy rica. E el rey della ha por senalls un pendon de oro con un quadro bermejo atal en medio.

Bilin ki İran'da iki pınar vardır ve her biri on iki mil genişliğinde büyük birer göl oluşturur ve her birinden tüm İran'ı boydan boya geçen birer nehir çıkar. Bu pınarlardan birine Urumiye⁷⁸, ötekine Van Gölü⁷⁹ derler. Bu iki nehir birleşerek Kara Deniz'de⁸⁰ Hint Denizi'ne dökülür. Bu iki ırmağın kıyısındaki şehirler Van⁸¹, Canporti, Salamodi, Orinorde, Cade, Buxila ve Pastello'dur. Ve bahsedilen Argis nehrini geçtim ve İran'ın büyük kısmında yolculuk ederek büyük ve zengin bir şehir olan Sultaniye⁸² krallığına vardım. Buranın kralının bayrağında altın renkli bir kalkan ve ortasında kırmızı renkli bir kare vardır.

Bayerische Staatsbibliothek, Cod. hisp. 150, s. 20v.

Biblioteca Nacional, Mss. 1997, s. 42r

Bayerische Staatsbibliothek, Cod. hisp. 150 tasnif numaralı nüsha burada sonlanmış olduğundan çalışmamızın kalan kısmını Biblioteca Nacional, Mss. 1997 nüshasıyla sürdüreceğiz.

⁷⁸ Eserde Marsargis. İran'daki Urumiye Gölü.

⁷⁹ Eserde Marargis. Antik Arsissa isminden türemiştir.

⁸⁰ Eserde Mar Negro.

⁸¹ Eserde Argis.

⁸² Eserde Saldania.

Despues desto parti de persia con mercadores xpianos que venian de catayo et trauesamos el rio cur por la ysla de ausero et venimos a la ciudad de mesopotania que es del imperio de baldac. et parti dende et vine contra el poniente grande camino sin ciudades por que los pobladores moran todos en los campos. fasta que llegue al rio eufrates et traueselo en una ciudad que dizen lualaxa et alli se parte un braço deste rio que viene por damasco et por la tierra de jafet et entra enel mar mediterraneo apries de armenia la menor et dende vyn me por el rio ayuso fasta que llegue a una ciudad que dizen tripul de la suria que es ribera del mar mediterraneo et entre en una nao de xpianos et vin me para chipre et de chipre vine me a las yslas de la romania s. ancandia et dende a la morea et de si a creta et dende a negro ponte et fuy a un reynado de griegos que dizen salonico que parte con macedonia donde fue el grand alexandre et conla montana de pirus. E el Rey desta salonico ha por senales un pendon bermejo con una cruz de oro et quatro eslabones de oro desta manera.

Bundan sonra, Çin'den ⁸³ gelen Hristiyan tüccarlarla birlikte İran'dan ayrıldım ve Ansera Adası ⁸⁴ yakınlarında Cur Nehri'ni ⁸⁵ geçtik ve Bağdat ⁸⁶ İmparatorluğu'ndaki Mezopotamya⁸⁷ şehrine geldik. Buradan yola çıktım ve uzun bir süre batıya doğru yolculuk ettim ve ne bir şehre ne bir kasabaya rastladım çünkü buranın halkı Fırat⁸⁸ Nehri'ne varana dek köylerde yaşıyordu. Malatya⁸⁹ denen bir şehirde nehri geçtim. Burada Şam'dan⁹⁰ ve Yafa⁹¹ topraklarından gelen nehrin bir kolu Küçük Ermenistan ötesinde Akdeniz'e dökülür. Oradan nehir boyunca ilerleyerek Suriye'deki, Akdeniz kıyısında bulunan Trablus adlı şehre vardım. Bir Hristiyan gemisine bindim ve Kıbrıs'a geldim. Kıbrıs'tan Rumeli⁹² ve Kandiye Adaları'na, oradan Mora'ya, oradan Eğriboz'a geldim. Oradan da Büyük İskender'e ait Makedonya krallığı ve Epir Dağı⁹³ ile komşu olan Greklerin Selanik⁹⁴ dedikleri krallıklarına gittim. Selanik kralının bayrağında şu şekilde olduğu üzere altın renkli bir haç ve dört altın zincir halkası bulunur.

⁸³ Eserde Catayo.

⁸⁴ Dicle Nehri üzerindeki bir ada.

⁸⁵ Dicle Nehri.

⁸⁶ Eserde Baldat.

⁸⁷ Eserde Mesopotanya.

⁸⁸ Eserde Eufrates.

⁸⁹ Eserde Malaxia.

⁹⁰ Eserde Damasco.

⁹¹ Eserde Jafet.

⁹² Eserde Romania.

⁹³ Eserde Pirus.

⁹⁴ Eserde Salonico.

Biblioteca Nacional, Mss. 1997, s. 43r

Dende fuy a una ciudad que dizen galipoli que es ribera del golfo que entra del mar mediterraneo al mar mayor, et por aqui pasaron los franceses quando conquistaron la suria. E dende fuy por la marisma a una ciudad que dizen recrea del imperio de costantinopla. E parti de recrea et fuy a costantinopla una rica ciudad cabeça del imperio do se coronan los reyes, en la qual es una iglesia de dios que dizen santa sofia et es muy alta et muy ancha et hermosa. Apres de la qual es una torre de piedra que no ha sobida. En cima desta torre esta fecho un cavallero con su cavallo de metal et es muy grande, et tiene en la cabeça obispal sombrero a honrra del emperador costantino et tiene la mano derecha tendida demostrando la turquia que antiguamente dezian asia la menor que es allende de aquel golfo de la mar. E el emperador de costantinopla ha por senales un pendon a quarterones los dos quartos blancos con cruces bermejas, et los otros dos quarterones son bermejos con sendas cruces de oro et con quatro eslabones de oro desta manera.

Daha sonra Akdeniz ile Büyük Deniz arasında körfez kıyısında, Gelibolu⁹⁵ dedikleri bir şehre geldim. Fransızlar Suriye'yi fethettikleri zaman buradan geçmişlerdi. Daha sonra deniz kıyısında Heraklia⁹⁶ denen bir şehre, oradan da kralların taç giydikleri, imparatorluğun başkenti, zengin bir şehir olan Konstantinopolis'e⁹⁷ geldim. Burada Santa Sofia dedikleri muazzam bir kilise bulunur. Çok büyük, haşmetli ve güzeldir ve üç yüz altmış altı kapısı vardır. Bunun az ötesinde tırmanılamayacak kadar yüksek taştan bir kule dikilidir. Bu kulenin tepesinde atının üzerine binmiş, metalden bir şövalye vardır ve başında İmparator Constantin'in anısına piskopos şapkası bulunur. Sağ eli, denizin bu körfezinin öteki yakasındaki, kadim zamanlarda Asia Menor denen Türkiye'yi işaret eder. Konstantinopolis İmparatorunun bayrağı dört parçalı bir kalkan olup, iki beyaz parçasında kırmızı haç, diğer ikisinde altın renkli haç ve şu şekilde dört altından zincir halkası bulunur.

⁹⁵ Eserde Galipoli.

⁹⁶ Eserde Recrea. Marmara Ereğlisi.

⁹⁷ Eserde Costantinopla.

Biblioteca Nacional, Mss. 1997, s. 43v

Yazar, İstanbul'dan sonra yolculuğunu Karadeniz kıyısı boyunca kuzey yönünde sürdürmüştür.

Parti de santestropoli et fuy a la gorgania que es entre el mar mayor et el mar de sara muy grand tierra del imperio de vxleto et fuyme por la marisma contra el poniente et pase por faxa et por conisa a la ciudad de trapesonda et more ay un tiempo. Este imperio parte con la turquia. pero que son xianos griegos. E el emperador de trapesonda ha por senales un pendon bermejo con un aguila de oro con dos cabeças desta manera.

Sivastopol'dan⁹⁸ ayrıldım ve Büyük Deniz ile Hazar⁹⁹ Denizi arasındaki, Özbek¹⁰⁰ İmparatorluğu'nun geniş ülkelerinden Gürcistan'a¹⁰¹ geldim. Daha sonra kıyı boyunca batıya gittim Faxa¹⁰² ve Conisa'dan¹⁰³ geçerek Trabzon¹⁰⁴ şehrine ulaştım ve bir süre orada kaldım. Bu imparatorluk Türkiye ile komşudur fakat halkı Hristiyan Grektir. Trabzon İmparatorunun bayrağında, şu şekilde olduğu üzere kırmızı bir kalkan üzerinde altın renkli, iki başlı bir kartal bulunur.

⁹⁸ Eserde I Santestropoli.

⁹⁹ Eserde Sara.

¹⁰⁰ Eserde Uxleto. Altın Orda Devleti'nin dokuzuncu Hanıdır.

¹⁰¹ Eserde Gorgania.

¹⁰² Karadeniz kıyısındaki antik Phasis kenti. Osmanlı döneminde Faş olarak bilinmiştir.

¹⁰³ Rize, Fındıklı.

¹⁰⁴ Eserde Trapesonda.

Biblioteca Nacional, Mss. 1997, s. 45r

De si parti de trapesonda et fuy por quinisonda et llegue al reynado de semiso que confina conel mar mayor et con la turquia un reynado grande de muchas gentes. E el Rey dende ha por senales un pendon blanco con un signo tal como este et son xpianos griegos.

Trabzon'dan ayrıldım ve Giresun'dan¹⁰⁵ geçerek Büyük Deniz ve Türkiye ile komşu, geniş toprakları ve kalabalık bir halkı olan Samsun¹⁰⁶ Krallığı'na vardım. Buranın kralının bayrağında beyaz bir kalkan üzerinde şöyle bir işaret bulunur ve halkı Hristiyan Grektir.

Biblioteca Nacional, Mss. 1997, s. 45r

Parti de semiso et fuy me por la marisma a un Reynado que dizen castelle que es de xpianos griegos que guerrean con los turcos et es reynado fuerte et bien poblado et sus senales son un pendon bermejo con una cruz de oro et quatro eslaunos de oro tales.

¹⁰⁵ Eserde Quinisonda.

¹⁰⁶ Eserde Semiso.

Samsun'dan ayrıldım ve kıyı boyunca giderek Sinop¹⁰⁷ dedikleri Hristiyan Greklere ait, Türklerle savaş halindeki bir krallığa vardım. Burası çok güçlü, halkı kalabalık bir krallıktır. Bayrağında, şu şekilde, kırmızı bir kalkan üzerinde altın renkli bir haç ve altın zincir halkası bulunur.

Biblioteca Nacional, Mss. 1997, s. 45v

De si parti de castelle et fuy a samasco desi a punta ranca, de sy a carpi et llegue a un reynado que dizen palolimen que confina con la provincia de troya et con el mar mayor et es de xpianos griegos. E el rey dende ha por senales ut infra.

Burada Sinop'tan ayrıldım ve Amasra'ya¹⁰⁸, oradan Ereğli'ye¹⁰⁹, oradan da Kerpe'ye¹¹⁰ gittim ve Palolimen¹¹¹ dedikleri, Troya vilayeti ve Büyük Deniz ile komşu bir krallığa vardım. Buranın halkı Hristiyan Grektir. Kralının bayrağı aşağıdaki gibidir.

¹⁰⁷ Eserde Castelle.

¹⁰⁸ Eserde Samasco.

¹⁰⁹ Eserde Punta Ranca. Antik Herakleia şehri.

¹¹⁰ Eserde Carpi.

¹¹¹ Her ne kadar de la Espada, bu şehir için Sakarya ile Üsküdar arasında kalan bölgeyi işaret etse de Dulcert, Pizigano ve Katalan Atlası üzerinde aynı isimle gösterilen şehrin Gemlik Körfezi'ne kıyısı olan ve Gemlik yakınlarında bir şehir olduğu açıkça görülmektedir. Coğrafi olarak oldukça uzak bir noktada gösterilmiş olmasına karşın, de la Espada'nın vermiş olduğu alternatif isimlerden Pasalimen adı dikkate alındığı zaman, aynı şehrin Paşalimanı Adası ile de ilişkilendirilebileceğini düşündürmektedir.

Biblioteca Nacional, Mss. 1997, s. 45v.

Parti de palolimen et vine a diaschilo et a ueda et dende a ferandelfia de que ya conte de suso. E dende fuy a faya una rica ciudad et abundada. Todas estas ciudades son en la turquia et antiguamente dezian la asia menor. El Rey destas ciudades ha por senales un pendon con vandas blancas et cardenas, et cerca de la vara una cruz bermeja el campo blanco tal.

Palolimen'den ayrıldım ve Daskileion¹¹² ve Veda'ya, oradan da daha evvel anlattığım Alaşehir'e¹¹³ geldim. Buradan zengin ve bolluk içindeki Foça¹¹⁴ şehrine geldim. Tüm bu şehirler eskiden Asia Menor denen Türkiye içindedir. Bu şehirlerin kralının bayrağında, beyaz ve mor şeritler ve yandaki beyaz zemin üzerinde kırmızı bir haç vardır.

Biblioteca Nacional, Mss. 1997, s. 45v.

¹¹² Eserde Diaschilo. Bandırma'ya bağlı Ergili köyündeki antik yerleşim.

¹¹³ Eserde Ferandelfia.

¹¹⁴ Eserde Faya.

Parti del reynado de feradelfia et fuy a otro reynado que dizen atologo que tiene muy grandes tierras en la turquia ribera del mar. E el rey dende ha por senales un pendon bermejo et en medio una rueda prieta desta manera.

Alaşehir krallığından ayrıldım ve Türkiye'de Büyük Deniz kıyısında Çamada¹¹⁵ dedikleri, geniş topraklara sahip başka bir krallığa geldim. Buranın kralının bayrağı kırmızı bir kalkandır ve ortasında şu şekilde siyah bir tekerlek bulunur.

Biblioteca Nacional, Mss. 1997, s. 46r.

De si parti de atologo con mercados por la tierra et trauese toda la turquia et fuy a la ciudad de sauasco. E parti dende et trauese el rio sur que nasce de los montes del toro et trauese toda la jorgania fasta que llegue al mar de sara a una ciudad que dizen deruent que tiene muy grandes tierras et tierra muy abundada. Como quier que es tierra fria. E el rey dende ha por senales asi como vxbeço porque es su vasallo.

Çamada'dan tüccarlarla birlikte kara yoluyla yola çıktım ve tüm Türkiye'den geçerek Sivas¹¹⁶ şehrine geldim. Buradan ayrılarak Toros Dağları'ndan doğan bir nehri geçtim, Hazar Denizi'ne dek Gürcistan'da yolculuk ederek, toprakları geniş, bolluk içindeki Derbent¹¹⁷ adlı bir şehre vardım. Ancak burası soğuk bir memlektir. Buranın kralının bayrağı, tebaası olduğu Özbek Han'ın¹¹⁸ bayrağı gibidir.

¹¹⁵ Eserde Atologo. On İki Ada'nın bir parçası Hypsili adasıdır.

¹¹⁶ Eserde Sauasco

¹¹⁷ Eserde Deruent

¹¹⁸ Eserde Uxbeço.

Biblioteca Nacional, Mss. 1997, s.46r

KAYNAKÇA

Angelino Dulcert, Londra, British Library, Additional MS. 25691.

Les voyages fameux du sieur Vincent Le Blanc, marseillois, qu'il a faits depuis l'aage de douze ans iusques à soixante, aux quatre parties du monde. Paris, Bibliothèque nationale de France, Français 5591.

Libro Del Conosçimiento De Todos Los Reinos E Tierras Et Señorios Que Son Por El Mundo, Biblioteca Nacional, Ms. 9055.

Libro Del Conosçimiento De Todos Los Reinos E Tierras Et Señorios Que Son Por El Mundo, Bayerische Staatsbibliothek, Cod. hisp. 150.

Libro Del Conosçimiento De Todos Los Reinos E Tierras Et Señorios Que Son Por El Mundo, Biblioteca Nacional, Mss. 1997.

Mezmun (Haritalandırılmış), Londra, British Library, Aditonal MS. 28681.

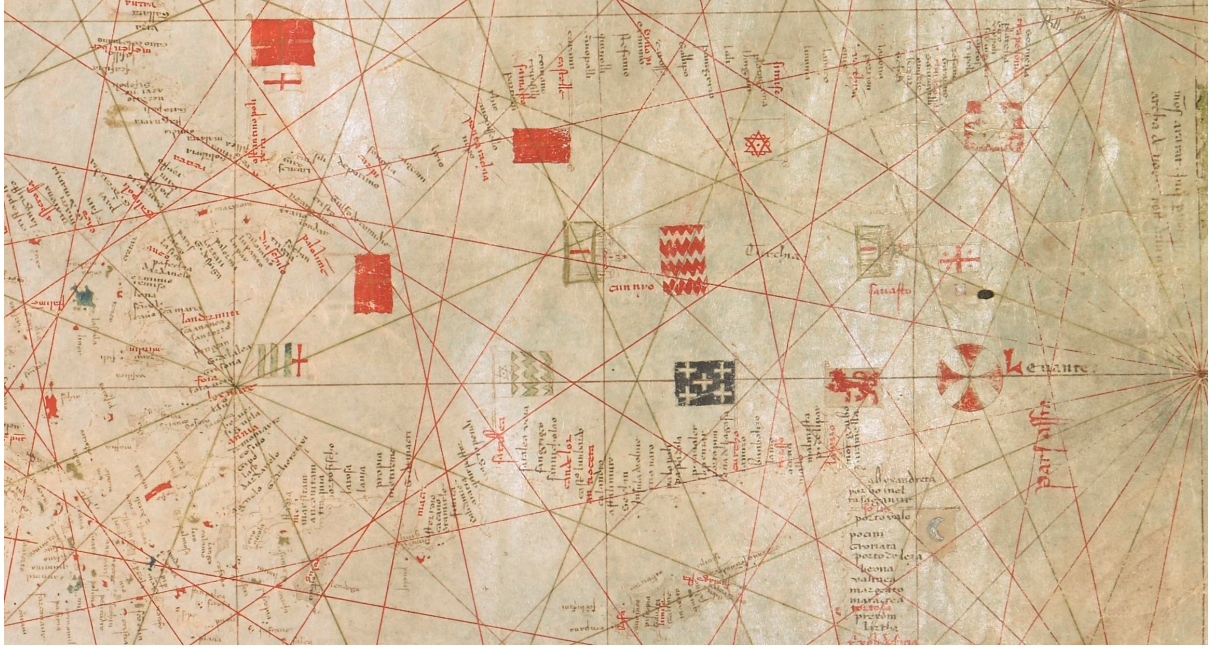
Ottonis Frisingensis, Chronicon, Scriptorum Rerum Germanicum, Cilt I, (Hannover: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1867).

Ottonis Frisingensis, Chronicon, Scriptorum Rerum Germanicum, Cilt I, (Hannover: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1867).

Ricoldus de Monte Crucis, Doğu Seyahatnamesi, Çev. Ahmet Deniz Altunbaş. (İstanbul, Kronik Kitap, 2018)

Ek

Angelino Dulcert'in 1340 yılında hazırladığı portolan haritasında Türkiye
(British Library, Additional MS. 25691)

1367 tarihli Pizigano haritasında Türkiye (BR ms. Parm.1612)

